

ROCZ
NIK
LTA
BTUS
 KÍ

47

SZKOŁA W KONTRADYKTORYCZNOŚCIACH.
KONTRADYKTORYCZNOŚCI W SZKOLE

**ROCZNIK
LUBUSKI**

LUBUSKIE TOWARZYSTWO NAUKOWE
WYDZIAŁ NAUK SPOŁECZNYCH
UNIwersytetu Zielonogórskiego

**ROCZNIK
LUBUSKI
Tom 47, część 1**

**SZKOŁA W KONTRADYKTORYCZNOŚCIACH.
KONTRADYKTORYCZNOŚCI W SZKOLE**

Pod redakcją
Ewy Bochno,
Iwony Kopaczyńskiej

Zielona Góra 2021

REDAKTOR NACZELNY/REDAKTOR JEZYKOWY

Ewa Narkiewicz-Niedbalec

ZASTĘPCA REDAKTORA NACZELNEGO

Mariusz Kwiatkowski

SEKRETARZ/REDAKTOR STATYSTYCZNY

Edyta Mianowska

RADA NAUKOWA

Klaus Boehnke, Mirosław Chałubiński, Leszek Gołdyka,
Sinan Tankut Gülhan, Bogdan Idzikowski, Zbigniew Izdebski,
Krystyna Janicka, Tomasz Jaworski, Zbigniew Kurcz, Janusz Mucha,
Margarida Pocinho, Kazimierz M. Słomczyński, Martin Strouhal,
Zdzisław Wołk, Maria Zielińska.

RECENZENCI

Lista recenzentów dostępna na [www.roczniklubuski.uz.zgora.pl\recenzenci](http://www.roczniklubuski.uz.zgora.pl/recenzenci)

REDAKCJA WYDAWNICZA

Aleksandra Kurzawa

SKŁAD KOMPUTEROWY

Gracjan Głowacki

KOREKTA ARTYKUŁÓW W JĘZYKU ANGIELSKIM
I TŁUMACZENIE ABSTRAKTÓW

Urszula Paradowska

ISSN 0485-3083

Pierwotną wersją czasopisma jest wersja papierowa.

Rocznik Lubuski jest indeksowany w bazach:

CEJSH, ERIH PLUS

Elektroniczna wersja: www.roczniklubuski.uz.zgora.pl

WYDANIE PUBLIKACJI SFINANSOWANE PRZEZ

Uniwersytet Zielonogórski
Instytut Pedagogiki, Wydział Nauk Społecznych

© Copyright by Lubuskie Towarzystwo Naukowe
© Copyright by Wydział Nauk Społecznych Uniwersytet Zielonogórski

DRUK

Ofcyna Wydawnicza Uniwersytetu Zielonogórskiego
65-246 Zielona Góra, ul. Podgórna 50, tel./faks (68) 328 78 64

SPIS TREŚCI

Wstęp	7
I. TEORETYCZNE KONTEKSTY KONTRADYKTORYCZNOŚCI (W) EDUKACJI	
BOGUSŁAW ŚLIWERSKI Modele badań nad kulturą szkoły	15
MARIA CZEREPANIAK-WALCZAK Wychowanie do (nie)posłuszeństwa	31
ANNA BABICKA-WIRKUS Resistance as an element of contradictory school culture	43
ANNA SAJDAK-BURSKA Oblicza dehumanizacji dydaktyki	53
IWONA KOPACZYŃSKA Edukacja wczesnoszkolna w splocie sprzeczności	65
II. KONTRADYKTORYCZNOŚĆ (W) EDUKACJI AKADEMICKIEJ	
AGNIESZKA SZPLIT Professional development of academic teachers in the audit culture	81
EWA BOCHNO Kontradyktoryczność sytuacji zawodowej adiunktek i adiunktów w uniwersytecie	93
OSKAR SZWABOWSKI Nadzieja w obliczu spustoszenia kulturowego uniwersytetu: <i>Bartleby</i> versus <i>American Psycho</i>	101
III. KONTRADYKTORYCZNOŚĆ (W) EDUKACJI SZKOLNEJ	
ANETA MAKOWSKA „Rzeczy także wychowują”. O (tylko) pozornej kontradyktoryczności .	117

ALICJA KORZENIECKA-BONDAR	
Ścieranie się różnych porządków temporalnych w szkole	
– doświadczenia nauczycieli	127
URSZULA MARKOWSKA-MANISTA	
Non-contextual teaching of sensitive topics focusing on cultural	
diversity in polish school	141
EUNIKA BARON-POLAŃCZYK	
Oddziaływanie ICT na koncentrację uwagi dzieci i młodzieży	
– różnice opinii uczniów i nauczycieli	157
BARBARA KOŁECKA	
Akceptacja norm prawnych a opinie kandydatów do zawodu	
nauczycielskiego o idei odpowiedzialności za zdrowie własne i innych .	175

IV. PEDAGOGIKA PRZYSZŁOŚCI

MAKSYMILIAN CHUTORAŃSKI	
Pedagogika 2050	187

V. FORUM OTWARTE

ANNA ŁUCZAK	
Music and mathematics in primary education. Development	
of knowledge and skills concerning magnitude features	201
KAZIMIERZ POSPISZYL	
Wyznaczniki skuteczności terapii przestępców seksualnych	
wykazujących cechy niepełnosprawności intelektualnej	217
KATARZYNA JUSZCZYK-FRELKIEWICZ, EMILIA PAPRZYCKA	
Is a gender revolution possible in Poland? Analysis of the potential	
for changes in the perspective of the Theory of Goldscheider,	
Bernhardt and Lappegård	233

DOI: <https://doi.org/10.34768/r1.2021.v471.00>

WSTĘP

Celem tomu jest spojrzenie na edukację i szkołę (wszystkich szczebli kształcenia – od edukacji wczesnoszkolnej do szczebla akademickiego) poprzez pryzmat kategorii kontradycyjności (sprzeczności) z dwóch perspektyw:

- szkoła jako instytucja umiejscowiona w kulturze, czyli spojrzenie na zjawiska i procesy pochodzące z zewnątrz, sytuującą ją w sprzecznościach dotyczących zewnętrznych mechanizmów politycznych, ekonomicznych, społecznych, edukacyjnych;
- szkoła jako organizacja, która stanowi określony zespół wartości, tradycji, dążeń i przekonań, postaw, które są jej istotą i jednocześnie decydują o jej wewnętrznym społecznym klimacie, a co za tym idzie warunkach i relacjach w niej doświadczanych, czyli sprzecznościach dotyczących wewnętrznych mechanizmów politycznych, ekonomicznych, społecznych, edukacyjnych.

Prezentowane teksty zostały zorganizowane w cztery grupy tematyczne. Piątą część stanowi „Forum otwarte”. W pierwszej grupie zatytułowanej: *Teoretyczne konteksty kontradycyjności (w) edukacji* znalazły się teksty przywołujące kategorię kontradycyjności w jej teoretycznym wymiarze. Podjęte analizy i dyskusje ujawniają różne obszary możliwych antynomii, dając asumpt do poszukiwań badawczych i pogłębionych refleksji nad edukacją. Druga grupa tekstów ujęta została pod tytułem: *Kontradycyjność (w) edukacji akademickiej*, a znalazły się w niej artykuły, w których autorki i autorzy przywołują antynomie i sprzeczności obecne w różnych aspektach edukacji na poziomie wyższym, zarówno w odniesieniu do idei *universitas* jak i w wymiarze organizacyjno-praktycznym. Trzecia grupa tekstów dotyczy edukacji szkolnej i zatytułowana jest: *Kontradycyjność (w) edukacji szkolnej*. Autorki i autorzy tak zatytułowanej części skierowali uwagę na obecność przeciwstawnych tendencji w różnorodnych obszarach funkcjonowania praktyki szkolnej, widzianej oczami badacza. Całość problematyki kontradycyjności zamyka esej otwierający wyobraźnię i pobudzający refleksję nad edukacją, wyodrębniony w części zatytułowanej: *Pedagogika przyszłości*.

Teoretyczne konteksty kontradiktoryczności (w) edukacji

Tom otwiera artykuł Bogusława Śliwerskiego pt. *Modele badań nad kulturą szkoły*. Autor przedstawia analizy dotyczące kategorii kultura szkoły oraz nieznanymi w kraju modeli, które mogą być przydatne w konstruowaniu projektów badawczych dotyczących edukacji. Jednocześnie postuluje nieprzenoszenie modeli z nauk o zarządzaniu, bo jak pisze: „Szkoła nie może być poddawana rozwiązaniom, które mają służyć efektywniejszej produkcji, gdyż rolą edukacji jest włączanie dzieci i młodzieży w kulturę, toteż i szkoła musi być nośnikiem jej cech”.

Tekst Marii Czerepaniak-Walczak zatytułowany *Wychowanie do (nie)posłuszeństwa* podejmuje problematykę jednego z aspektów wychowania obywatelskiego w interakcjach edukacyjnych, jakim jest posłuszeństwo normom i zasadom współżycia zbiorowego i nieposłuszeństwo (opór) wobec różnych form opresji ograniczających korzystanie z praw człowieka i praw dziecka. Autorka przybliżyła modalności posłuszeństwa i nieposłuszeństwa jako postawy, do których kształtowania prowadzi formalna edukacja. Jak sama pisze: „Treść tekstu organizuje następująca teza: zarówno posłuszeństwo jak i nieposłuszeństwo w interakcjach edukacyjnych pozostaje w związku z uczniowskimi, nauczycielskimi i rodzicielskimi doświadczeniami w codziennym życiu, z typem ładu społecznego oraz polityką zarządzania edukacją i w edukacji”.

W kolejnym tekście autorstwa Anny Babickiej-Wirkus, zatytułowanym *Resistance as an element of contradictory school culture* podjęta została kategoria oporu w odniesieniu do kultury szkoły. Autorka ilustruje uprzednio wyłonione obszary „sprzeczności” ujmując je biegunowo (np. kultura dominująca vs podporządkowana, formalna vs nieformalna; monochroniczna vs polichroniczna, itd.). Prowadzi także ciekawą dyskusję w obrębie prezentowanych dychotomii. Kolejna Autorka – Anna Sajdak-Burska, w tekście zatytułowanym *Oblicza dehumanizacji dydaktyki* koncentruje się na analizie sytuacji dydaktyki z zastosowaniem kategorii „dehumanizacja”. Rozważa problematykę kształcenia nauczycieli i dehumanizacyjnych mechanizmów, związanych z mechanistycznym realizowaniem standardów kształcenia oraz ateoretycznością edukacji. Zwraca uwagę także na trudność połączenia humanistycznych koncepcji i standardów kształcenia nauczycieli. Nie bez znaczenia w kontekście podjętej problematyki jest przywołanie Krajowych Ram Kwalifikacji jako pola dyskusji o „instrukcyjnym” charakterze dydaktyki akademickiej.

Następny tekst zamieszczony w pierwszej części Tomu autorstwa Iwony Kopaczyńskiej, a zatytułowany *Edukacja wczesnoszkolna w splotie sprzeczności* dotyczy trzech kwestii, w które uwikłana jest edukacja wczesnoskol-

na, i które są jednocześnie obszarami kontradiktoryczności i antynomii. Dotyczą zakresów: podzielanych społecznie poglądów na temat edukacji dzieci w pierwszym szkolnym etapie, sposobów rozumienia przez nauczycieli własnej nauczycielskiej aktywności oraz strategii myślenia dydaktycznego obecnych w edukacji wczesnoszkolnej. Każdy ze wskazanych zakresów może być określoną perspektywą oglądu edukacji najmłodszych uczniów i może uruchamiać sprzeczności o różnym charakterze.

Kontradiktoryczność (w) edukacji akademickiej

W części ujętej pod powyższym tytułem, jako pierwszy znalazł się tekst Agnieszki Szplit, zatytułowany *Professional development of academic teachers in the audit culture* i poświęcony problematyce rozwoju nauczycieli akademickich w kulturze kontroli. Autorka rozwija w nim tezę, że nauczyciele edukatorzy w Polsce otrzymują obecnie nową misję gospodarczą, którą jest nie tyle rozwijanie kształcenia nauczycieli i badań naukowych, co zwiększanie konkurencyjności uczelni. Powoduje to zmianę ich profesjonalizmu i umieszcza go w ramach ekonomicznych i performatywnych. Obecna zarówno z jednej strony akceptacja „kultury audytu”, jak i opór wobec rozumienia profesjonalizmu w kategoriach konkurencyjności i standaryzacji, stanowi ciekawy obszar analiz rozwijających pojęcie kontradiktoryczności.

Nieco inną perspektywę sytuacji nauczycieli akademickich i naukowców podejmuje Ewa Bochno w tekście zatytułowanym *Kontradiktoryczność sytuacji zawodowej adiunktek i adiunktów w uniwersytecie* ukazując ją w specyficznym splocie feudalnego porządku z neoliberalnymi reformami. Oba te porządki wpływają na relacje w instytucji. Autorka podkreśla, że takie założenie wynika z traktowania uniwersytetu jako instytucji zanurzonej w kulturze i jednocześnie stanowiącej swoistą kulturę, którą sam tworzy. Podejmując problem autorka ma nadzieję ujawnić mechanizmy funkcjonowania w uczelni jak i funkcjonowania jej samej.

Kolejny tekst zatytułowany *Nadzieja w obliczu spustoszenia kulturowego uniwersytetu: Bartleby versus American Psycho* to esej, w którym Autor Oskar Szwabowski poszukuje alternatywnej kultury uniwersytetu. Podkreśla, że neoliberalizm uczynił akademię obcą wielu osobom, ale ten dystans może być źródłem wyzwolenia z martwych form przemijającej kultury. Jak sam mówi: „Prześwity nadziei nakazują naginać stary język do promowania radykalnej zbędności wszelkiego istnienia jako podstawy jego uzasadnienia. Uniwersytet wtedy przekształca się w horyzontalną, dostępną dla wszystkich instytucję, jedną z form marnowania czasu i bycia z innymi”.

Kontradyktoryczność(w) edukacji szkolnej

Kolejną część tomu rozpoczyna tekst Anety Makowskiej, zatytułowany *Reczy także wychowują. O (tylko) pozornej kontradyktoryczności*. Autorka przyjmuje stanowisko, w którego świetle niektóre (najczęściej pozorne) sprzeczności w świecie teorii i praktyk edukacyjnych mogą wynikać z braku wyobraźni pedagogicznej, choć mogą także ją uruchamiać. Zwraca uwagę na fakt, że w interakcje edukacyjne zaangażowane są także rzeczy. Parafrazując Bruno Latoura podejmuje myśl o udziale czynników pozaludzkich w przebiegu działania, w tym działania pedagogicznego. Z jednej strony podkreśla znaczenie rzeczy jako sprawczych w procesie edukacji, z drugiej rozważa możliwość „zapropozowania kontradyktoryczności jako narzędzia uwrażliwiającego na obecność nie-ludzkich aktorów w działaniach edukacyjnych”.

Kolejna Autorka tekstu zatytułowanego *Ścieranie się różnych porządków temporalnych w szkole – doświadczenia nauczycieli* – Alicja Korzeniecka-Bondar, stawia tezę, że „w szkole ścierają się różne reguły temporalne, co sprawia, że praca nauczyciela staje się trudna, wręcz niemożliwa i skazana na nieustanne doświadczanie ambiwalencji i licznych dylematów”. Na podstawie analizy wyników badań dotyczących doświadczania przez nauczycieli codziennego czasu w szkole, dokonała analizy reguł temporalnych bazując na rozważaniach dotyczących czasu monochronicznego i polichronicznego oraz na wybranych właściwościach temporalnych współczesnej rzeczywistości. Ukazała także dylematy dotyczące trudnej dla nauczycieli sytuacji, w której doświadczają oni niespójności, wykluczania się reguł, norm i wartości regulujących ich codzienne działania w szkole.

Bardzo interesujące zagadnienia podjęła Urszula Markowska-Manista. W tekście zatytułowanym *Non-contextual teaching of sensitive topics focusing on cultural diversity in polish schools*. Artykuł dotyczy różnic kulturowych w polskiej szkole, a jego celem jest uchwycenie specyfiki i zasadności niekontekstowego nauczania drażliwych tematów, skupiającego się na rosnącej różnorodności kulturowej w polskich szkołach. Autorka przygląda się asymetriom szkolnym, odwołując się z jednej strony do szkolnych programów nauczania, z drugiej do potrzeb zróżnicowanych grup uczniów i nauczycieli związanych z dekolonizacją treści edukacyjnych w coraz bardziej zróżnicowanym świecie.

Inny problem, ważny z perspektywy szkolnej pracy uczniów i nauczycieli podejmuje Eunika Baron-Polańczyk w tekście zatytułowanym *Oddziaływanie ICT na koncentrację uwagi dzieci i młodzieży – różnice opinii uczniów i nauczycieli (raport z badań)*. Podjęte zagadnienie dotyczy istoty koncentracji i utrzymania uwagi w procesie uczenia się z zastosowaniem materiałów

dydaktycznych w formie multimediiów. Warto przyjrzeć się wynikom badań, które ukazują pewien rozdzźwięk między opinią uczniów a przekonaniem nauczycieli, co do zakresu oddziaływań ICT na rozwój koncentracji uwagi. Ujawniają także niepokojące „odseparowanie” świata dzieci i młodzieży („My”) od świata nauczycieli („Oni”).

Inna podjęta kwestia w tej części tomu dotyczy odpowiedzialności za zdrowie. Podjęła ją Barbara KołECKA w tekście zatytułowanym *Akceptacja norm prawnych a opinie kandydatów do zawodu nauczycielskiego o idei odpowiedzialności za zdrowie własne i innych*. Autorka przedstawia wyniki badań własnych na temat przygotowania kandydatów do zawodu nauczyciela do realizacji obowiązków zawodowych związanych z kształtowaniem odpowiedzialności za zdrowie własne i innych/uczniów w ramach edukacji zdrowotnej. Recepja idei odpowiedzialności za zdrowie własne i innych ujęta w opiniach kandydatów do zawodu nauczycielskiego jest ciekawym obszarem analiz prowadzonych przez Autorkę.

Pedagogika przyszłości

Zamknięciem tomu jest futurystyczny i awangardowy esej Maksymiliana Chutorańskiego zatytułowany *Pedagogika 2050*. Autor, spekulując odnośnie przyszłości, wskazuje na wartość płynącą z takiej aktywności i wynikających z tego korzyści dla rozwijania wyobraźni pedagogicznej. Przekraczanie zadomowionych w pedagogice pojęć, uznanych logik, stawiania problemów badawczych, przyjętych metod, etc. wiąże się wprawdzie z ryzykiem nieudanych eksperymentów. Nie mniej jednak tylko dzięki temu mamy szansę „przekraczać zsocjalizowane sposoby odpowiadania na pytanie «po co jest pedagogika?», a to wydaje się mieć nie tylko obecnie – w czasach gwałtownych zmian społecznych, ekologicznych, technologicznych i innych – dużą wartość dla badaczy edukacji”.

Forum otwarte

Tom dopełnia Forum Otwarte, w którym zamieszczono trzy teksty o różnicowanej tematyce. W artykule autorstwa Anny Łuczak *Music and mathematics in primary education. Development of knowledge and skills concerning magnitude features* zaprezentowano możliwości rozwijania wiedzy i umiejętności dotyczących cech wielkościowych opartych na integracji muzyki i matematyki w edukacji prymarnej. Kazimierz Pospiszyl w artykule *Wyznaczniki skuteczności terapii przestępców seksualnych wykazujących cechy niepełnosprawności intelektualnej* omawia rekomendacje dotyczące diagnozowania i terapii przestępców seksualnych o niskim poziomie intelektualnym. Natomiast Emilia Paprzycka i Katarzyna Juszczyk-Frelkiewicz w artykule *Is a gender revolution possible in Poland? Analysis of the potential*

for changes in the perspective of the Theory of Goldscheider, Bernhardt and Lappegard w teoretycznej perspektywie koncepcji drugiego przejścia demograficznego i teorii rewolucji płci podejmują analizę przemian w obszarze życia małżeńsko-rodzinnego, jakie dokonały się w Polsce po 1989 roku.

*Ewa Bochno
Iwona Kopaczyńska*